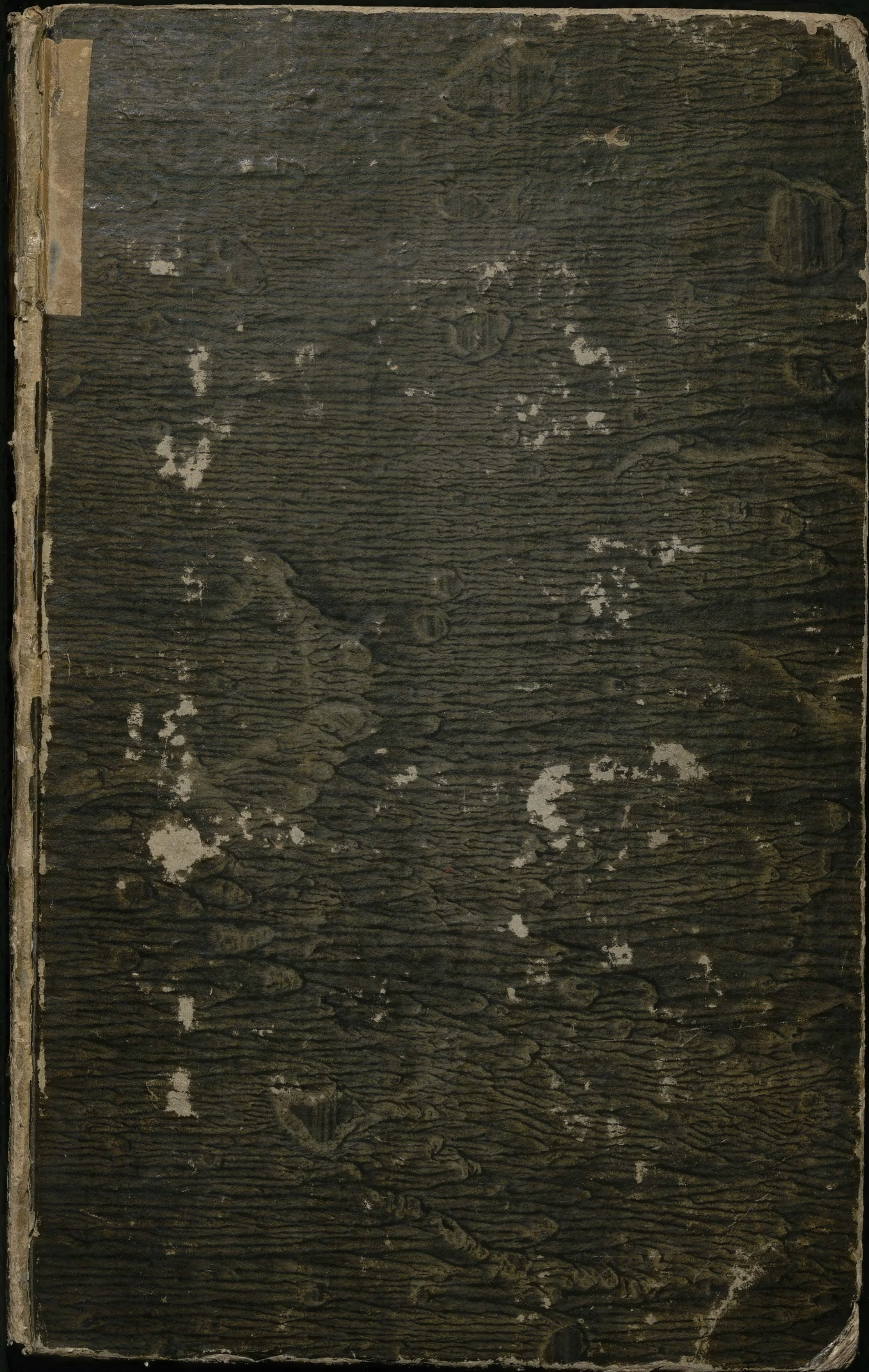

V
B
J
C
8957

MOWA

JASNIE WIELMOZNEGO

WŁADYSŁAWA

GUROWSKIEGO,

MARSZAŁKA WIELKIEGO W. X. Litt:

Do podanych od Tronu Propozycyi

NA SEYMIE ORDYNARYINYM

Na Sessyi Dnia 25. Października. 1786. Roku.

MIANA.

NAYJASNIEYSZI MIŁOSCIWY KROLU,

PRZESWIETNE ZGROMADZONE STANY.

ZNakomite ogromnego w pierwiastach Prerogatywy Tronu, rozliczne samowładnego rządu Poprzednikow W. K. Mci Przywileie, gdy się w świetney utrzymywały mocy, gdy Narod rozkaz, zą Prawo, niezaprzeczną wolą Monarchow, za pełnomocny musiał przyimować przepis, w tenczas tę mieli tylko Kroluiący korzyść, że posłusznych poddanych karki, gwałtem cisnące się pod iarzmo, widywąli, ich ięki i sarkania, z smutney tylko, a drzącey przed sobą poznawali postaci.

Nie ten Miłł. Krolu, Panuiący mieć chcieli na zawsze zamiar, nie tey szczęśliwości żądali, lecz by się słodkiey społeczności, trwałym z ludem spoiać mogli ogniwem, woleli za wkorzenioną przed Maiestatu blaskiem, trwożliwość, lubą pozyskać miłość, i każdy z nich sprawcą się tylko powszechnego Dobra, dać wszystkim oglądać.

Szukali następnie, by sobie Narod takie utwarzał Prawa, ktoreby od samych niebawisnych poszeptow zasłaniały Maiestat, a zbrodnie przypadłe, niewłaściwym ich tylko były pogromiane wyrokiem.

W tym co raz, to daley, z chlubą postępuiąc układzie, Stan Rycerski do społeczeństwa z Senatem wezwany, składem stał się także Prawodawstwa.

cznie Po pierwſzym przeto tych Dobrodzieſtw zakładzie, coraz zna-
lię t yſzemi Narod obdarzony łaſkami, idąc po ſtopniach, na tym
tyįk eraz znayduie, że z naywyżſzym w Oyczyznie Stanem, o to
o o ledwoby ſię ſprzecznie nieodważył zawalczać, kto dokładniey
gulność całą, od złych zaſłoni przypadkow.

Obfite dla krzewiącey ſię Rzpltey, Nayiaśnieyſzey krwi Jagielońſkiey dary, czułą dla W. K. Mci w Oyczyznie, znalazły względność, żeś z chęcią za Pana przyznany, i w Tobie widziemy, że nie ſamych łaſk ſzczodrobliwy ſzaſunek, ſerca czułe, do ſwego Krola przywięzuie.

Sledzi Obywatel Kraiu, Twoie Miłł: Krolu czynności, wpatruie ſię w obroty, ale cieſz ſię Krolu, gdyż te zaraz ſądzi bydź nieśmiertelnym z Narodem dla Ciebie wdzięczności związkiem.

Używaſz W. K. Mć: ſzczegolnego Panowania ſwego Przywileiu, kiedy takie od Tronu Narodowi całemu oświadczyłeś życzenia, z ktorych rozmaitego gatunku każdy czerpać może pomyślność. — Rozwagę nad niemi chętliwie przyiąwſzy, przyznać raczyſz, że moim bydź powinno obowiązkiem, inne pierwey uprzątnąć zawały, przełożyć, i wyznać, co bydź powinno trwałym przyſzłey ſpokoyności prawidłem.

Widzieliśmy nie bez żalu ſzczerego, niedawno rozdwoione Braci naſzych umyſły, widzieliśmy niezmyślne dowody, Prawa, częſtokrotne przykłady, że zdania twierdziły, przecież nieiakaś ſłow obojętność, zamięſzanie w rozſądzie czyniła, trzeba tamę położyć roſterkom, trzeba wyraźniey iuż zabeśpieczyć mieyſce Obradom, żeby ſię układ i chęć każdego, do wielorakich nierozciągały Miaſta położeń. Niech niema mocy, czyli pierwſzy in ordine, czyli inny mieyſce iego biorący, zawodzić Braci, i w kłotnie ich nienawiſtne wprowadzać. Z przypadkow częſto ſtanowią ſię Prawa; gdy więc targaiących ſię na zniewagę uſtaw, w rozdwoianiu Seymikow, Prawo do żadney przez lat 10. publiczney nieprzypuści uſługi, lub im przez wyraźne teraz opiſy, inną wyznaczy karę, nikt ſię zapewne letko nieodważy grzeſzyć, pewny ieſtem, że dobrze myślący, tym ſię zatrzyma hamulcem.

Grzech ieden Miłł: Krolu, zwykle drugie za ſobą nieprawości pociąga, myśl prawa mieć pewnie niechciała, żeby ſię te krociły Seymu momenta, ktore mogą uſzczęśliwiać Oyczyznę, i dla tego zabroniwſzy rozdawania na Rugach Głoſow, niepozwoliła wyraźnie w tym mieyſcu, proſić o powtorne, a z nich o wynikaiące dopieroż Vota ſecreta, przecież, że to ſię doſyć dokładnym niezdawało zakazem, niech ſię więc ſprzeczność umorzy, niech nikt rozterkow odtąd nieznayduie ziarna, lepiey to obiaśnić przyſzłości, i Laſkę podnoſzącym nakazać, co ich ma bydź przepiſem, co koniecznością dla wſzyſtkich.

Niechay przykłady wielokrotnie ſmutne z ſiebie wydaiące ſkutki, znieważania uſtaw nieśmielą umyſłow, niechay zawziętość niezao-

ſtrza zemſty, a gorliwość Obywatela nietępi, krok tylko ieden uczy-nić ieſzcze, iuż ani wolność właściwego mieć niebędzie ſzacunku, ani rowność powagi, lecz ſama przemoc, day Boże nietwardym ſty-lem, ſilić ſię będzie przykre ryſować nakazy.

Wiem Ja Miłościwy Krolu że to, co nas wſzyſtkich od ogulnego Dobra poniekąd oddala, naymocniey ſerce Pana zarania, i że inſzego na uleczenie tey rany ſzukać niezechceſz lekarſtwa, iako o takie ſtarać ſię Praw uknowanie, by rownie wſzyſtkich zaſtaniaiąc od gwałtow, podłey zazdrości niebyły zaſzczepem.

Propozycyią Pierwſzą od Tronu W. K. Mci chcąc koniecznie roz-wiązać, dwa w niey uważam zapewnienia, pierwſze, iż Ceſarz Jmć te znieść w ſwym Państwie zgromadzenia razył, ktore u nas ſwoię właściwe maiąc Funduſze, ich intraty corocznie dla ſiebie ztąd wy-bierały — Powtorne, o zakazie Ceſarſkim, by w Granicach iego mieſzczące ſię dochody, a tuteyſzemu należące Duchowieństwu, iuż więcey niewpływały do Polſki; radziła widzę ledwie niekonie-czna wzaiemność, żeby kiedy niepuſzczano groſza do Polſki z Nie-miec, żeby i tak ſzczuple, bieg ſwoy maiące Polſkie pieniądze, obcych więcey niebogaciły Krain. Ale Miłościwy Krolu ſpodziewać ſię należy, że ten Krok tych nieraził Traktatow, ktore z przymie-rzonych Mocarſtw przyſtąpieniem do nich umocnione zoſtały.

Zaſzłe iuż nieco w tey mierze umowy, żeby ſwoią mieć miały ratyfikacyą, na tę trudno, żebym z mieyſca mego ogulnie pozwa-lał, gdyż pierwey ſądzę rzeczą potrzebną wiedzieć, co ſię ſtało, niżeli ściągać rękę do potwierdzenia dzieła, cale mi dotąd ieſzcze nieznaiomego. Pewny iednak ieſtem, że Rzplta, Prawo iedynie maiąca, ſwoią rozrządzać Krainą, mniey rzeczą pewnie przyzwoitą oſądzi, ieżeli Miniſter u Dworu Ceſarſkiego będący, ſam ſię mogł na to odważyć, czego mu nietylko Prawo niepozwala, ale też ſrogość kary wyznacza, na tych, ktorzyby ſię ważyli Granice ſzczuplić, własności Rzpltey mnieyſzyć, i to cudzemu za dar iaki oddawać Monarſze, co ſamey tylko (w niemocy teraz będący bronienia) ledwieby ſię godziło Rzpltey, dlatego żeby od tego uwolnił ſię mniemania, ſądziłbym rzeczą arcy zbawienną, by w tym dokładne były, złożone dowody, ktoreby mogły obiaśniaiąc czynność, uwol-nić od przeſądu czyniącego.

Druga od Tronu W. K. Mci naucza mnie Propozycya, że iuż w Nowembrze Roku oſtatniego do granic ściągaiąca ſię, zaſzła kon-wencya, ktora że zaſłoniła od dalſzych tę ścianę nieprzyzwoitości, ſam świadkiem ieſtem, iako Jmć Mycielſki, Zakrzewſki, Krzycki, Rogalinſki, i Bronikowſki, poniechętną uczynić muſieli Offiarę. Ci-bowiem zacni Obywatele, tracąc ſwoie własności, i żadnego z nich niemaiąc prowentu, że godni ſą nadgrody, nayściśleyſza żąda tego ſprawiedliwość, a z dwoiakiego źrzodła, ta im ſię zupełnie należy ſatysfakcya. Pierwſza, że uſtawicznemi na grunt ieſzcze Polſki naia-zdami, wiele ſwoich tracili ubytkow, a tracili ie nie tylko iak wła-ściciele ſwego broniąc maiątku, ale też iako wierni Obywatele Oy-

czyzny, niepozwalaiąc żadnego uszczerbku Granic, ktorzy iako zagrzani miłością oyczyny Synowie, uszczuplać całości Kraiu niedozwalali. Druga, że to, co każdy miał dowodnie za swoy maiątek. i roczną z niego prowenjencyą wyciągał dla siebie, tego przecież musiał ledwie niegwałtem odstąpić. Gdy tedy W. K. Mć wesprzesz u Stanow Rzpltey ich gorliwość, i ubytek, pewien iestem, że się na to zgodziemy łatwo, by mniey było uciążonych Obywateli.

Trzeciey Prepozycyi, że iest obiektem Moneta,ta iż wielkim dla Obywatelow wszystkich ciężarem, każdy to może W. K. Mci oświadczyć, bo niemaiąc inszey w Kraiu iuż teraz, muszą takową swoie opłacać potrzeby, iaka sie do Kraiu wcisneła: bieg iey gdy Uniwersałami od Kommissyow iest zabroniony, i zniszczony z naywiększą przeto stratą swego maiątku, każdy drobney za złoto poszukiwa monety. Od lat szczęśliwego Panowania W. K. Mci siła iuż Mennica wybiła pieniędzy, tyle szkody w proporcyi mieć musi mieszkaniec, bo te dla lepszego od sąsiedzkiey Monety gatunku, chciwością zysku ogulnie prawie wykupione z Kraiu, zubożyły lud cały, i czego przełożenia zyskać niemogły, doświadczenie naucza.

Oddany W. K. Mci, za ustawą Rzpltey dochod i Rząd Menniczny, wiem że mało iego przymnaża intraty, prosiłbym W. K Mci, żebyś pomiarkowawszy Expense na to wszystko, za odbieraniem od Skarbu umowioney dla siebie Prowenjencyi, oddał to w rządy Rzpltey, ktoraby się tak tym musiała zatrudniać, żeby się nikt na to niemiał przyczyny sprawiedliwey uskarzać.

Proiekt rekrutowania, i ustaw Woiennych w czwartey umieszczony Propozycyi, lubo iuż są Publiczności wiadome, przecież, że maią w sobie to, co wolność uraża, co Prawu przeciwno, i dopełnienie onychże byłoby Obywatelom mało przyiemne, czyli bardziey nieznośne, dlatego pewien iestem, iż niżeli od Stanow Rzpltey za miłe przyięte będą, pierwey się zapewe na Prowincyonalnych Sessyach odmienią, i poprawią. Tak szczupła woyska wielość tyle teraz trudności rodzi, i przyczynia, ktorych przed Rokiem 1717. nikt nieczuł, chociaż więcey nad 70000 Woyska, dobrze się w Kraiu umieszczało.

Co należy do Piątey Propozycyi W Głosie Kollegi mego JW. Potockiego Marszałka Nadw: Lit: widziały Stany Rzpltey, iakie iest uformowanie. przez Kommissyą Skarbu Koronnego Magazynow, przeciwne tak handlowi, iako i właścicielom rożnego zboża gatunkow; chwalę przezorność, i goliwość Rady Nieustaiącey, żeby chciała Publiczności zaradzić, ale Miłościwy Krolu, niech się nikomu wolność nieściska przedaży, niech pod płaszczem zarady, nikt przymuszany niebędzie, mogą Skarby Narodow z superat, Summy na skupowanie zboż w części obrocić, z nich Magazyn formuiąc, dosyć to łaski będzie dla Ziomkow, że to, coby miało za Granicę wychodzić, wczesnym swoim skupem dla tego iedynie zatrzyma się, aby mogli łaknący w potrzebie bydź zasilani, i wyniosłą ceną nieodkupuiąc, wyniknie podpora ubostwu. Nietraci na tym Skarb Kraiu, bo z przedaży do

niego wydana powroci się Summa, i zostanie w całości Prawo rozrządzaiące na Woysko Superaty, a Kray mieć będzie wygodę. Co żeby się stać mogło, trzeba na to od Seymuiących Sanow przepisu, i pozwolenia.

Propozycya Szosta. Dozwolenie Narodu W. X Lit: skupowania Dobr Ziemskich Wszelkiego Stanu ludziom Kraiowym, i Obcym, dlatego sądziłbym naśladowania potrzebne, że Kapitały wprowadzone do Kraiu, żadną miarą daremnieby leżeć niemogły, i takichby za nie Szlachcic nabywał Okolic, ktore dziś dla szczupłości ludu, prożnym tylko widzi siedliskiem, lecz że to dobrodzieystwo gdyby rowno wszystkim, iuż teraż oddane było, niezostałoby nadziei na przyszłość żadnego łask Rzpltey szafunku, przeto oszczędzaiąc tego, co ieszcze w mocy naszey zostaie, życzyłbym W. K. Mci tych tylko wyszczegulnić iedynie, ktorzy sobie iuż w Prowincyach, na sprawiedliwą zasłużyli zaletę, tych mowię, ktorzy przemysłem swoim, i nakładem, to pokazali w Kraiu, że chcą, i mogą, bydź iemu użytecznemi.

Co do Siodmey Propozycyi. Dobry przykład Muchawieckiego kanału, iako wiekopomney pamięci dzieło, będzie pewnie przykładem, że ożywi Rzpltey chęci, i pragnienie, żeby się do takiego przedsięwzięcia udała, ktoreby nayobfitszy przynosiły skutek. Złączenie Wisły z Wartą, będzie to daleko dla wszystkich prętszą, i pomyślnieyszą robotą, niżeli Obry czyszczenie, na ktorey żeby dobrze spław bespieczny widzieć, i utrzymać, trzebaby wszystkie pierwey zlustrować mieysca, rozliczne zawady uprzątnąć, i ieżeli spadku miałkość gruntu pozwala, bez zniesienia się z obcym Narodem, stačby się to niemogło, gdyż wpadaiąca w cudze Granice ta Rzeka, ani zgruntowaną bydź niemoże, ani do dostatecznego spławu bez ich dozwolenia, bydź przez to pożyteczna.

Osmey Propozycyi zamiar. Na pomnożenie Pensyi Trybunalskim Marszałkom, widzę, że ze Skarbu Kor: opłata snadno powiększyć się może, a umnieyszenie dla Deputatow Expensy, i w tym się znaydzie, gdy się do tego powrocą Prawa, ktore im wolne stancye mieć wyznaczyło, ale niech swoie rozrządzenia Miasta, tak rostropnie ułożą, żeby nie ten tylko ponosił ich Obywatel ciężary, ktory przystoyną, i wygodną wystawił Strukturę, lecz ogulne na to składki z rożnych, a publicznych Miasta proweniencyi zaradzić temu potrafią. Godzin Sądowych, od godziny osmey z rana aż do godziny drugiey wygodnieyszych znaleść niemogę, a czas poobiedni że często niesposobny bywa, tak dla przygotowania się Palestry, iako też i innych okoliczności, sądziłbym, żeby niebył zażywany do Sądow.

A co należy do Dziewiątey. Propozycyi Opatrzenie Grodow, więzień publicznych Archiwow, że są rzeczą bardzo potrzebną, przeto życzyłbym W. K. Mci to do Kommissyow boni ordinis odesłać, Onym snadno będzie na Kongressach Obywatelskich naradziwszy się obmyślić, iakimby to sposobem mogło do skutku bydź przyprowa-

194

dzone, a wypłata takiemu Zołnierzowi, bez wymyślnego na to Podatku, do Skarbow Rzpltey odesłana będzie.

Dziesiątemu Woli W. K. Mci wyrazowi, użyteczność publicznych Bankow zalecaiącemu, nietylko się sprzeciwić niepodobno ale też prosić usilnie rzeczą przyzwoitą sądzę, żeby to iak nayprędzey dopełnić się mogło, a przez to snado W. K. Mć. coraz, to bardziey kwitnięcy mieć będziesz handel, co raz to więcey Produktow Kraiowych, wyrobione w Granicach Rzpltey zostaną.

Trzeba Miłł: Krolu podać tym rękę, ktorzy chęć maią bydź użytecznemi Kraiowi, a sił tyle w Fortunie swoiey nie czuią, żeby mogli wydatkami swemi zaprowadzać rękodzieła, dosyć to będzie dla Rzpltey profitu, kiedy ci, ktorzy zakładać będą chcieli Manufaktur, pokażą Fundusz oddania zakładow, ktoremiby ich w czasie Rzplta zasiliła. Te są Miłł: Panie szczere nasze życzenia, ale to Twoiey zawsze przezorności będzie dziełem, kiedy do iedności sprowadzone umysły, tego dopełnią, co oczywistym Dobrem Oyczyzny bydź osądzą.

Daruy Miłł: Panie dusz Szlachetnych zapały, daruy rożniące się Obywatelow mniemania, do iedney wszyscy zdążaią mety, lubo nierownym idą gościńcem, za iednym hasłem, każdyby gotow nieść w offiarę życie, maiątek, że swoiey dobrze życzy Oyczyznie, a Krola szanuie, i kocha.

---

w Drukarni Piotra DUFOUR, Konsyliarza Nadwornego J. K. Mci. Dyrektora Drukarni Korpusu Kadetow, i Uprzywileiowanego na Awizki *czyli* Doniesienia *tygodniowe.*

Biblioteka Jagiellońska
stdr0024205

